

بسمه تعالی

طرح درس عرفان نظری (۱)

گروه فلسفه دانشگاه خوارزمی تهران (زمستان و بهار ۱۴۰۳-۱۴۰۴)

مدرس: رضا اسکندری (Reza.eskandari@khu.ac.com)

مقطع تحصیلی: کارشناسی، ترم دوم.

۱. اهداف و نتایج قابل انتظار از درس:

آشنایی با نحوه شکل‌گیری و تطوّر عرفان نظری در سنت اسلامی، فهم تفاوت بین عرفان نظری و عرفان عملی، آشنایی با انواع فرق تصوّف، فهم تلقی‌های مختلف از وحدت شخصی وجود در سنت شرقی و غربی، تبیین نظریه مختار در چیستی وحدت شخصی وجود، تحلیل انواع ادله وحدت شخصی وجود در بستر عرفان اسلامی، فهم تفاوت هستی‌شناسی عرفانی در نسبت با هستی‌شناسی فلسفی.

۲. پیش‌نیاز درس مذکور:

تحصیل یک دور بدایه الحکمه، اطلاع اجمالی از فلسفه سینوی، مطالعه نهایه الحکمه تا مرحله هفتم.

۳. شرح مختصر درس:

دغدغه اصلی این درس، علاوه بر فهم تطوّر مختلف عرفان نظری و تبیین خواستگاه تاریخی آن، تبیین دقیق وحدت شخصی وجود است که مهم‌ترین مسئله عرفان نظری به شمار می‌رود. باری، پیداست بدون فهم درست و دقیق مسئله مذکور، مسائل دیگر علم عرفان نظری آن‌طور که باید، مورد فهم واقع نخواهد شد. از این‌رو، گام اوّل در این درس، تبیین دقیق تلقی وحدت شخصی انگارانه از نظام هستی‌ست، گام دوم نتایج

این نحوه نگاه را در هستی‌شناسی عرفانی و فلسفی پی‌گیری خواهیم کرد، و در گام سوم، سعی بر این است یک‌دور مباحث مهم عرفان نظری اجمالاً در حد دانشجوی کارشناسی بیان شود.

۴. نحوه ارزیابی:

امتحان پایان ترم از ۱۲ خواهد بود و ۸ نمره در گرو ارسال دقیق تقریر در آخر ترم است، به نحوی که هر فرد تا هفته بعد باید تقریر جلسه قبل را ایمیل نماید تا سقف ۸ نمره برایش فعال شود، سپس در آخر ترم به فراخور کیفیت تقریر، نمره‌دهی انجام خواهد گرفت.

۵. منابع درس:

الف. «عین‌النضاح»، تحریر تمهید القواعد، نگاشته آیت‌الله جوادی آملی، قسمت ادله وحدت شخصی وجود.

ب. «اصول و مبانی عرفان نظری»، دروس عرفان نظری یدالله یزدان‌پناه، نگاشته عطاء انزلی.

ج. «حکمت عرفانی»، نگاشته علی امینی‌نژاد.

د. «آموزش پودمانی مبانی عرفان اسلامی»، نگاشته علی امینی‌نژاد.

هـ. «عرفان نظری»، نگاشته یحیی یثربی.

خ. مقاله «سازگاری تحقق کثرات با وحدت شخصی وجود از منظر صدرالمتألهین»، نگاشته رضا اسکندری.

ح. عرفان و فلسفه، والتر ترنس استیس، ترجمه بهاء الدین خرّم‌شاهی.

۶. برنامه درسی:

- هفته اول: آشنایی و بیان موضوع عرفان نظری، تعریف عرفان نظری، تفاوت فلسفه، عرفان و کلام، تبیین تمایز علوم و تبیین عرض ذاتی که نقش اساسی در فهم تمایز علوم دارد، تبیین ضرورت تحصیل عرفان نظری (چرا باید عرفان نظری بخوانیم؟)

- هفته دوم: تبیین چیستی عرفان نظری، عرفان عملی، تفاوت آن دو با علم عرفان نظری و عملی، مبتنی بر تبیین سه اصطلاح «شریعت»، «طریقت»، «حقیقت».
- هفته سوم: بیان خواستگاه و تاریخ تطوّر چهارگانه علم عرفان نظری، معرفی عارفان اسلامی و شارحان آنها، منبع شناسی عرفان نظری.
- هفته چهارم: تبیین اجمالی تشکیک در وجود، چرایی طرح تمایز تشکیکی در برابر سه نوع تمایز مطروحه در مکتب مشاء و ارائه دو تبیین از وحدت نهفته در آن؛ سنخی و سریانی و تبیین تحلیلی تشکیک خاصّی در نگاه ویژه صدرالمُتألّهین، تبیین وحدت شخصی وجود (تشکیک خاصّ الخاصّی) و تفاوت آن با نگاه تشکیکی به عالم.
- هفته پنجم: تبیین دوباره وحدت شخصی وجود؛ بیان انواع حیثیات (اطلاقی، تعلیلی، تقییدی) و بیان انواع حیثیت تقییدی (انداماجی، نفادی، شائی)، تبیین تفاوت مجاز فلسفی/عرفانی در نسبت با مجاز ادبی، تبیین جایگاه و نحوه موجودیت کثرات، تبیین جایگاه ماهیّت در نگاه وحدت شخصی به عالم.
- هفته ششم: تبیین تفاوت وحدت شخصی وجود در نسبت با نگاه همه‌خدایی (Pantheism) در فلسفه اسپینوزا به عالم، بیان لوازم معرفتی و هستی‌شناختی نگاه وحدت وجودی به عالم، نگاهی مجدد به وحدت شخصی وجود و ارائه تقریر مختار در وحدت شخصی وجود.
- هفته هفتم: معرفی و نقد دیدگاه دیگران در باب وحدت وجود؛ نقدی اجمالی بر دیدگاه والتر استیس و استاد مصباح‌یزدی در تلقی تقلیل‌گرایانه از وحدت شخصی وجود، نفی حلول و اتّحاد، معرفی و نقد دیدگاه استاد فیاضی از وحدت وجود.
- هفته هشتم: تبیین ادله شش‌گانه وحدت شخصی وجود و ارزیابی انتقادات آیت‌الله جوادی آملی بر آنها.
- هفته نهم: معرفی نظام تجلّی و ظهور در نسبت با نظام علّی و معلولی، تبیین دقیق نحوه تحقق «ظهور» مبتنی بر انواع حیثیات، تبیین تفاوت تشکیک در ظهور و تشکیک در وجود.
- هفته دهم: بیان انواع تعینات؛ تعین اوّل، تعین ثانی؛ تبیین چگونگی ظهور اسماء در دو تعین حقّی، نحوه موجودیت دو تعین مذکور و اسماء اندماجی در آنها، معیار شدّت و ضعف در اسماء ظهور یافته در تعینات سه‌گانه.
- هفته یازدهم: تبیین تعینات خلقی، (عالم عقل، عالم مثال، عالم ماده)، تبیین نفس رحمانی و فیض اقدس و مقدس، بیان تلقی فلسفی و عرفانی از قاعده الواحد و بیان تفاوت آن دو تلقی.

- هفته دوازدهم: مرور محتوای هفته‌های قبل و رفع اشکال، تبیین عقول طولی و عرضی، تبیین مُثل افلاطونی، بیان نگاه افلاطون، نگاه شیخ اشراق، نگاه ملاصدرا، بیان نقدهای شیخ‌الرئیس در نفی مُثل افلاطونی، و پاسخ شیخ اشراق به آن، جایگاه مُثل افلاطونی در هستی‌شناسی عرفانی.
- هفته سیزدهم: تبیین برخی تلقی‌های مختلف از قاعده‌الواحد در نظام فلسفی مشائی، صدرایی، عرفانی.
- هفته چهاردهم: تبیین سه پاسخ مشاء، اشراق، صدرا، متکلمین به چگونگی علم پیشین خداوند به عالم، تبیین پاسخ عارفان به علم پیشین باری‌تعالی، تبیین چیستی اعیان ثابته و جایگاه آن در هستی‌شناسی عرفانی، نقدی بر تلقی مشائی، اشراقی و صدرایی، در تبیین علم پیشین باری‌تعالی.
- هفته پانزدهم: ادامه تبیین اعیان ثابته؛ بیان لوازم هستی‌شناختی قبول اعیان ثابته: حل مسئله علم پیشین، حل مسئله جبر و اختیار.